

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ltn
969

1851

1999

10/10/10

311 22

ԲԱՆ ԽՐԱՏԱԿԱՆ

Տ. ՅԱԿՈԲԱՅ ԱՐԻԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐԻՒ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ

ԲԵՌԻ ԼՍՄՕՐԵՆ ԵԿԵԷՑԱԿԱՆՍՍ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒԴՍ

Յ. ԶԳԻՍ ԿԱՅՈՑ ՈՒՐ ԵՒ ԻՅԵՆ

ՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Տ. ՄԻԻԿԷՆՏԻՍԵԱՆ

1851 =

Ltin
969

Ամբաստանաւոր Հայր

ԹՈՒՂԹ

113

ԽՐԵՏՆԿԱՆ ԲՆՆԻՑ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՍ
ԵՒ ԱՌ ՀԱՄԱՅՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԴԱՍՍ

ԿԱՐԳԱՒՈՐԱՑ ՀՈՎՈՒԱՑ ԵԿԵՂԵՑՈՅ

ԵՒ ԱՌ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԻՇԽԱՆՍ

ԵՒ ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ ԲՈԼՈՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՍ

ՀԱՒԱՔԵԱԼ Ի ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՄԲ

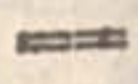
ՅԱՊՈՒԱՅ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐԻԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՍ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ

(Խառն ընդ գրաբառ և ընդ աշխարհաբառ)

ՅԱՄԻ ՏԵԱՌՆ 1851 ՅՈՒՆՎԱՐ Դ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, Ի ԽՈՒՄԻԱՓՈՒ

ՏՊԵԱԼ ՎԵՐՍՏԻՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ. ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՏԱՆԻՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՄԱՐԿԱԿՈՒՆԻԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՍՊԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՄԱՐԿԱԿՈՒՆԻԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՄԱՐԿԱԿՈՒՆԻԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՄԱՐԿԱԿՈՒՆԻԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՄԱՐԿԱԿՈՒՆԻԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Օճապետացիք, փեռան երկի-ղե- և ջնճապետացիք ա-
ռաջի նորա Դողո-Յեամբ :

Բնկալարուք զխրատ նորա զե Տ' Բարկասցի փեր ,
և կորնչեցիք 'ի Ճանապարհացն արդարո՞ւնն :

(Սուշ. ԳԼ. Բ. ԿճԷ 11 և 12) :

28 971

28147-62
F

(969. ա)

Մ պաշտօնակից հողեկցորդ հարա-
 զատ մեր սիրելիք, արտասուօք աղաչեմք
 առ մի մի իւրաքանչիւր հողեւոր Վեա-
 սրդ : Օ ի ուշի ուշով կշռելով զվտանգա-
 ւոր բերմունս ժամանակիս՝ ըստ այնմ վա-
 րեւջիք, նախ՝ Վրաջնորդացդ պէտք է աշ-
 խատիլ տքնիլ յամենայն վիճակս ձեր՝ և
 յամենայն դիւղօրէս անգամ դպրոցս
 հաստատել, զբրիստոնէական վարդապե-
 տու թիւն և զբարոյականու թեան կրթու-
 թիւն տալ տղայոց լաւապէս : և երբեմ-
 նակի անձամբ շրջիլ յամենայն վիճակս
 ձեր : ոչ վասն հաւաքելոյ զդրամս, այլ
 վասն այցելութիւնս արնելոյ սրբոց Ն-
 կեղեցեաց՝ և ժողովրդոց՝ և դպրատանց :
 իմանալ զիւրաքանչիւրոց զվարս և զշարժ-
 մունս, և ուղղել զամենայն և բարեկար-
 գել, պատուիրել եկեղեցականաց ժիր՝

արթուեն՝ և զգաստ մնալ ՚ի վերայ հոգե-
 ւոր պաշտամանց իւրեանց . չթողուլ ըզ-
 քահանայս ըստ կամաց իւրեանց աստ և
 անդ շրջիլ, և մարմնաւոր գործոց հետե-
 ւիլ՝ զժողովուրդն անխնամ թողլով զուրկ
 ՚ի հոգեւոր մխիթարութեանց . հոգ տա-
 նիլ՝ զի ուսանիցին ուղիղ և ծանր խաչա-
 կրնքել ամենայն ումեք, զի և իւրաքան-
 չիւր ոք զնոյն հոգ կալցեն զաւակաց և ըն-
 տանեաց իւրեանց : Աորածին երախայից
 կոչել անուեն՝ զանուանս տօնելի Արքոց ՚ի
 մկրտութեան նոցա . և զօտար ազգաց և
 զանբան կենդանեաց և զայլ պէս պէս
 ականց և ծաղկանց անպէտ անուանս չը-
 կոչել ՚ի վերայ տղայոց և աղջկանց ՚ի սուրբ
 Ակրտութեանն . և յանուեն մկրտեալ ե-
 րախայից տուամար հաստատել՝ ուր և չի-
 ցէ . զի անյապաղ գրեցցեն ՚ի նմա զանուեն
 երախային՝ և զհօրն՝ և զկնքահօրն՝ և զմը-
 կրտիչ քահանային՝ և զտարին ամսաթը-
 ւովն :

Այլ և երբեմն պարտ է ժողովս առ-
 նել քահանայից, և հարցափորձ լինիլ ՚ի
 կարեւոր գործս, և հոգեւոր խօսակցու-
 թիւնս առնել ընդ նոսա . զպարագայս
 խոստովանութեան և այլ բարեկարգու-
 թեանց աւանդել նոցա, և միշտ աշխա-

տեցուցանել զեկեղեցականն ուսանիլ,
 և ուսուցանել իւրեանց ժողովրդոց զսք
 կրօնս քրիստոնէութեան՝ և զանբիծ վա-
 ըրս առաքինութեան : Անհոգութիւն բո-
 լորովին ՚ի բաց կացցէ յանձանց ձերոց,
 նոր ՚ի նորոց զարիութեան սգի զգենլով՝
 միտ դնել զանձնիւր անձանց որպիսու-
 թենէ, զվարդապետաց՝ զքահանայից՝ և
 զամենայն եկեղեցական դասուց՝ եւս և
 զիշխանաց՝ և զառ հասարակ բոլոր ժողո-
 վրդոց մեծաց և փոքունց՝ արանց և կա-
 նանց՝ ձերոց և տղայոց՝ և ամենայն չափու-
 հասակի և վիճակի բոլոր վիճակայնոցդ
 համայնից, որպէս զի ամենայն ոք արթ-
 նութեամբ հոգ ունիցին ՚ի վերայ պաշ-
 տամանց իւրեանց : Ասե յամենայն տե-
 ղիս վիճակիդ՝ թէ և սակաւաթիւ ևս ի-
 ցեն, շահեցող և ընտիր քահանայս կար-
 դել, առանց քահանայի գիւղ և տեղի չը-
 թողուլ. նոյնպէս դպրատուն հաստատել
 և եկեղեցի ունիլ նոցա ջանացէք :

Օայսոսիկ գրելով առ ձեզ եղբարք,
 մի կարծէք՝ թէ նոր ինչ ուսուցանեմք ձեզ,
 այլ ցանկամք ազատիլ ՚ի պարտականու-
 թենէ, որպէս զի և դուք գրելոցս գոր-
 ծադիր լինելով՝ ազատիցիք ՚ի պարտակա-
 նութենէ ձերմէ, վասն զի շուրջ պատ-

եալ են զմեօք թշնամիքն սուրբ Ակեղեց-
 ւոյ մերոյ . ապա և մեզ հովուացս հսկել
 պարտ է 'ի վերայ բանաւոր հօտին Քրիս-
 տոսի , և չտալ թոյլ գայլոց երբէք յա-
 վրշտակել զմի ոք 'ի մերոցն 'ի հօտէն Քր-
 իստոսի . զի ժողովուրդ մեր յամենայն
 տեղիս 'ի վիճակ աղքատութեան են , մի-
 այն հոգեւորականքս մխիթարելոց եմք ըզ-
 նոսա . ուստի աղաչեմք առաւել ծանրու-
 թիւն ինչ ոչ տալով ժողովրդոց , ագահու-
 թիւն երբէք գործ չածելով , և խնայու-
 թեամբ վարելով՝ վասն տրոց չընեղել ըզ-
 նոսա , այլ նեղ նուազ ապրելով չափաւո-
 րել զկենցաղավարութիւնս մեր . զի մի ժո-
 ղովուրդք մեր ծանրաբեռնեալ նեղիցին՝ և
 վշտասցին 'ի կարգաւորացս , այլ մեծ՞դիւ-
 րութիւն և մխիթարութիւն և ապահու-
 վութիւն գտանելով 'ի մէնջ , լուիցեն ձայ-
 նի բարի խրատուց մերոց , և օր քան զօր
 բարեպաշտացեալ , լցուսցեն զմարմնաւոր
 պիտոյս մեր . ապա թէ ոչ՝ զրկիմք յամե-
 նայն բարեաց ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ .
 ուրեմն հոգասցուք զամբողջութիւն ազ-
 գիս չկորուսանել , և ջանասցուք իբրեւ
 հաւ ընդ թևովք մերովք ժողովել զամ
 ազգս մեր , և ազատ պահել 'ի պէս պէս
 չարեաց աղանդաւորաց սիրայորդոր բա-

նիւք և համոզական ազդու քարոզութիւն մերով, զի մեզ հոգեւորականացս յատուկ լինի յանցանքն, եթէ յետ այսորիկ չար օրինակաւ մերով գայթակղութեան պատճառ ինչ տայցեմք ժողովրդոց մերոց, թէ անհոգութեամբ՝ թէ բանիւ՝ թէ շարժմամբ՝ և թէ ինչ և իցէ ընչաքաղց կրիւք:

Վարդապետք զազդու քարոզս և զբարոյական բարի խրատս խօսեսցին, և Հայաստանեայցս սուրբ Ակեղեցւոյ ուղղափառութեան ջատագով գտցին, զք լինի թէ պակաս խօսք մը հակառակ վարդապետութեան մերս սրբոյ Ակեղեցւոյ խօսեսցին՝ և գայթակղեցուսցեն զժողովուրդըն, այլ զոր ինչ դաւանութիւն ունիմք ՚ի սրբազան Առաքելոց և ՚ի սրբոյ Առաւորչէն մերմէ, և զամենայն ծէսս և զկրթոնս աստուածպաշտութեան և զսրբազան կանոնս աւանդեալս մեզ ՚ի նոցանէ ընդունիլ և քարոզել, յաջ և յահեակ չխտտորելով հաստատել զնոցին հաւատոյ վարդապետութիւնսն, և զիզձս ընչասիրութեան և զիշխանասիրութեան ՚ի բաց հեռացուցեալ յանձանց՝ ազգասիրական եռանդով իբրեւ քաջ զօրական և զօրապետ՝ զինու Քրիստոսի սպառազինեալ, վահանաւ հաւատոյ և սուսերաւ բանին

Աստուծոյ քաջալերեացեն զժողովուրդն ,
 և զանձինս եւս օրինակ բարի դնելով ա-
 ռաջի աչաց նոցա :

Ապաքէն կարգաւորք սրբոյ Ակեղեց-
 ւոյ մանաւանդ Առաջնորդք զիւրեանց վի-
 ճակն՝ մէկ տան ընտանիք և զաւակունք
 պարտին համարել ինքեանց . որպէս տա-
 նուտէր մի պարտական է հոգալ զիւր
 սուենն , 'ի հիւանդանալ ընտանեացն տրտ-
 միլ և սգալ , և յամենայն զօրութենէ ջա-
 նալ դարման տանիլ՝ դեղ և ճարակ գտա-
 նել և առողջացուցանել , և ոչ խնայել ըզ-
 ճախս դրամոց և ոչ զաշխատութիւնս .
 նոյնպէս և ամենայն հոգեւոր Առաջնորդք
 պարտին հայրական գթովք իւրաքանչիւր
 անհատ անձանց վրայ հոգ մեծ ունիլ , և
 երբէք ամայի և անխնամ չթողուլ զնոսա ,
 հոգեւորապէս դարմանել և առողջացու-
 ցանել , և այլն : Միշտ 'ի միտս իւրեանց
 տպաւորելոց են Հոգեւորականք , թէ մեք
 հոգալոց եմք զժողովուրդն՝ և ոչ նորա ըզ-
 մեզ . հովիւն հովուէ զոչխարն , և ոչ ոչ
 խարն զհովիւն . մեք արածելով 'ի վայրի
 դալարւոջ և 'ի ջուրս հանգստեան ուղ-
 զափառ վարդապետութեան սնուցանե-
 լոց եմք զնոսա հոգեւոր մխիթարութիւ
 և բարի խրատութիւ , և ասպա 'ի ժամանաւ

կին զարիւնն չհանելով՝ միայն չափաւո-
րապէս կ'թել զկաթն և խուզել զասրն .
առ այս կարդա՛ և 'ի միտ առ զՆշան կ'իւն վ'
մարգարէութիւնն , և սրբոյն Պօղոսի ա-
ռաքելոյ թուղթսն :

Օ այս եւս գրեմ առ հարազատ սիրե-
լիսդ իմ , զի որովհետեւ սուրբ Ալեղեց-
ւոյ մերոյ հաստատութիւնն և պայծառու-
թիւնն բանիբուն և բարեկրօն վարդապե-
տօք է՝ և լինի . ապա Ապիսկոսոսունք և
Առաջնորդք և ամենայն ծերունի Վարդա-
պետք 'ի վանորայս մերս ազգի՝ ուր ուրեք
և իցեն՝ թէ իշխանութեամբ և թէ անիշ-
խանութեամբ , զգրամս և զաշխատու-
թիւնս շինայելով՝ հետաքրքիր լինել պար-
տին որոնել և գտանել զաշակերտացուս
զբարեբարոյ՝ համեաս՝ ժուժկալ՝ և զու-
սումնատենչ անձինս , և կրթել զնոսա 'ի
բազում ժամանակս և նկատել 'ի նոսա ,
թէ ունին բաւական շնորհս վարդապետ
լինելոյ , զայնպիսիան միայն պաշտարանեա-
ցեն առընթեր իւրեանց , միշտ պարա-
պեցուցանելով զնոսա յաւմուսնս գիտու-
թեան և 'ի վարս սուրբ կրօնաւորութե՛
կամ ինքնին և կամ հմուտ վարժապետի
յանձնելով . ոչ թէ ստանալ փոքրաւորս

առ 'ի պէտս մարմնաւոր սպասուց իւրոց՝
 և կամ առ 'ի փառս, որպէս թէ երեւեսցի
 Վարդապետն փոքրաւորաւ, այլ ընտրանօք
 առցեն, զորս և հայրական խնամօք և ազ-
 գասիրական ոգւով ջանասցեն զցայգ և
 զցերեկ իբրեւ զտունկս բարիս 'ի վեր ե-
 րեւեսցուցանել յայգւոջ սրբոյ Ակեղեց-
 ւոյ Քնի տեառն մերոյ. որք բերիցեն 'ի
 ժամանակին զբարեհամ պտուղս յանզու-
 գական բերկրանս հոգեւոր միխթարու թէ
 'ի պանծալի պարծանս ազգիս. և ոչ թէ
 անհամ և անպիտան պտուղս բուսուցա-
 նել 'ի մէջ պարտիղի սբջ Ակեղեցւոյ մերոյ 'ի
 նախատինս ազգիս, և կամ կերպարանօք և
 եթ վարդապետս և ոչ իրօք և արդեամբք.
 զի այնպիսիքն լինին ծանր բեռինք ազգիս.
 և ոչ թէ օգտաբեր տունկք: Իսկ եթէ
 ընդդէմ հաճու թեան կամացն Աստուծոյ
 և բոլոր լրու թեան ազգիս արասցէ զըզ-
 ուելի պտուղս գործոց անկարգու թեանց,
 ինքեանց և բուսուցանողին՝ անէծս կար-
 դան ամենայն տեսանողք. եթէ զայլ ինչ
 մեղս չունիցի, բաւական է այս յանցան-
 քն նորին՝ տանիլ ձգել զանձն այնր վար-
 դապետի 'ի դժսիս վասն պատճառ լինե-
 լոյ նորս այնպիսի անպիտան և մոլի ումեք՝
 բուսուցանելովն յայգւոջ սրբոյ Ակեղեց-

ւոյ : Իսկ ոմանք Ղ. բքեպիսկոպոսաց և Ղ. Բաղնորդաց զայս զմտաւ ածելով՝ իսպառ դադարեալ են յաղագս եկեղեցականութեանն աշակերտս հասուցանել . այլ կալ նուեն վարձաւ որ սպասաւորս ՚ի սպաս մարմնաւ որ պաշտամանց , բոլորովին անփոյթ մնացեալ ըստ ամենայնի զվարդապետս յարուցանելոյ աղգիս . այսու շարժմամբ եւս ոչ ազատին ՚ի մեղադրութեանց և ՚ի յանցանաց , այլ որպէս զգուշանալի է անընտրաբար զմնասաբեր աշակերտս հասուցանել , նոյնպէս ամենահարկաւոր պարտաւորութիւն է զբարեշնորհ հոգեւոր զաւակս՝ այսինքն զվարդապետս հասուցանել :

Ապա ուրեմն յետ այսորիկ ըստ գրութեանս լաւ ՚ի միտս ձեր հաստատեալ , եթէ ունիք առ ձեզ զայնպիսի զանպէս փոքրաւորս ՚ի բաց թողէք , և փոխանակ նոցա զհամեատս և զպիտանացուս աղգիս որոնեալ գտէք , և զստոյգ զարժանաւորսն յառաջացուցէք ՚ի սպայժառութիւնն աղգիս :

Բահանայք նոյնպէս աշխատեցին հանապազօր ոչ ցուցանել զպակասութիւնն ինչ ՚ի հոգեւոր պաշտամունս սրբազան

խորհրդոց Ալկեղեցւոյ . այլ ամենայն մա-
սամբ արիութիւնս զգեցեալ ինքեանց
յանձնեալ ժողովրդոց վրայ գութ և խը-
նամբ ունելով՝ հսկել ՚ի վերայ նոցա , գայ-
լոց յափշտակել չտալ . միշտ զորպիսու-
թե՛նէ ընտանեաց և զաւակաց իւրաքանչ-
իւրոց իմանալ , բարի խրատս խօսիլ ամե-
նեցուն նոցա , թէ առ սնին և թէ արտա-
քրս , և առաւելապէս ՚ի խոստովանու-
թեան :

Ալկեղեցականք՝ սարկաւագունք՝ դպիրք՝
վարժապետք՝ և այլ ուսումնական անձինք
զգաստ մնասցեն միշտ ՚ի խօսս իւրեանց .
՚ի վարս չունիլ ինչ արատս , համեստ
չարժմամբ օր քան զօր առաքինացին . ու-
սուսցեն ստորագրելոց իւրեանց զբարի
ուսմունս , և ջատագով կանգնեացին սրբ-
բոյ Ալկեղեցւոյս Հայոց և վարդապետու-
թեանց , և մի ինքնասնար հանձարօք իւր-
եանց դիտսւն երեւիլ ցանկալով , այլ
ընդ այլոյ բանիւք պղտորեալ գայթակղե-
ցուսցեն զժողովուրդն :

Նշխանք հայրական գութ ունիցին ՚ի
վերայ հասարակութեան , և խորհեացին
զօգուտ նոցին և զշահ . վասն տրոց մի նե-
ղեցեն զչքաւորսն , և մի դանդաղեցին

աշխատիլ յինչ և իցէ պատահեալ գործս
 նոցա , և անձնամուխ լիցին յամենայն
 դէպս յօգուտ ազգիս վճարել անխորա-
 բար , որպէս զանձնական գործն՝ նոյնպէս
 և զիւրոյ ազգակցի և քաղաքակցի գործն
 հոգալ կատարել ջանասցեն , անգէտ ուամ-
 կաց պակասութեանց չմնալ և չտաղտկա-
 նալ , այլ ՚ի փառս Աստուծոյ տանիլ նե-
 ղութեանց , և ազգասիրաբար յայց ելա-
 նել հանապազօր ՚ի պէտս նոցին , յերթալ
 նոցա առ քաղաքապետս զհամազգիս ջը-
 բամբասել և ճնախատել , միշտ յօգուտ
 ազգիս բանս խօսիլ , միջնորդել և բարե-
 խօսել և ՚ի բանտէ և ՚ի նեղութեանց փրկ-
 կել ազատել , և զինչ և իցէ պակասուիս
 ուրուք ՚ի լսելիս այլազգեաց չհասուցա-
 նել , զի մի և նոքա գնացեալ մատնու-
 թիւնս արասցեն , այլ խոհեմութեամբ
 կառավարելով զներելի պակասութիւնս
 ժողովրդոց ծածկել և պահպանել . ՚ի հար-
 կաւոր տեղիս ոչ խնայել զաշխատութիւ-
 նըս և զգրամս , այլ առատասիրտ և առա-
 տաձեռն լինել ՚ի պայծառութիւն և ՚ի մը-
 խիթարութիւն ազգիս մերոյ :

Հասարակ ժողովուրդք եւս միշտ հը-
 նազանդ եղիցին Առաջնորդի՝ Այրդապե-

տի՛ Քահանայի՛ և համայն կարգաւորաց՛ և
 բոլոր բարեպաշտ Վշխանաց . դատարկա-
 ջըրջիկ և ծոյլ և արբեցող և կռուասէր ոք
 մի երեւեցի . այլ միշտ աշխատասէր և
 ժիր ՚ի գործս արհեստի իւրեանց լիցին .
 և յարբեցութենէ ըստ ամենայնի հեռի
 կացուսցեն զանձինս իւրեանց . զի ըստ
 մեծի մասին ծուլութիւնն և արբեցու-
 թիւնն աղքատացուցանէ զմարդն . եթէ
 կամիցին չաղքատանալ ժողովուրդք, գլխա-
 ւորապէս զայս երկու մոլութիւնան՝ զծու-
 լութիւնն և զարբեցութիւնն ըստ ամե-
 նայնի հեռացուսցեն յանձանց իւրեանց .
 ժրաջանքն ՚ի գործս և հրաժարեալքն յա-
 մենայն կերպ մոլութեանց ոչ իսպառ կա-
 րօտեալ մնան , այլ ըստ բաւականին բար-
 ւորապէս սպրին ընտանեօք , կեցուցանեն
 զհոգիս և զմարմինս իւրեանց , և երջանկա-
 նան աստ և ՚ի հանդերձեալ կեանս : Այլ
 և ՚ի վաղուց անտի ազգովին խափանեալ
 չարագոյն չար խոճարպաղոթիւնն , որ է
 դրամով օյին խաղալն , չըլլայ որ ժամա-
 նակ անցնելով մոռանան մեր ազգի երի-
 տասարդներն ըստ որում նզովիւք և բա-
 նադրանօք արգիլուած է : Խնդրեմք Առաջ-
 նորդք և քարոզիչք հոգ տանիլ և միշտ
 խոճար չխաղալու համար խրատն պատուէ-

ընն չպահպանեցողքանել, և խրատ մտիկ
 չընող ըլլայ նէ, անխնայ չարաչար պատ-
 ժել խայտառակել պէտք է, զի մեծագոր
 Տէրութիւն ալ ընդ հանրապէս անցեալ տա-
 ըի իրաման հանեց խո-ճար չխաղցուելու
 համար, ապա Առաջնորդք և Քարողիչք այս
 բանիս համար ալ շատ հոգ տանիլ և բնաւ
 յաւիտեան մէկուն թոյլատրութի չընեն.
 Իմ արթնութեամբ լրտեսել իմանալ և
 առանց ակնառութեան դատեալ սաստել
 յանդիմանել և վերջացեալ չար սովորու-
 թիւնս կրկին չարժարժելոյն խոհեմութի
 աշխատիլ =

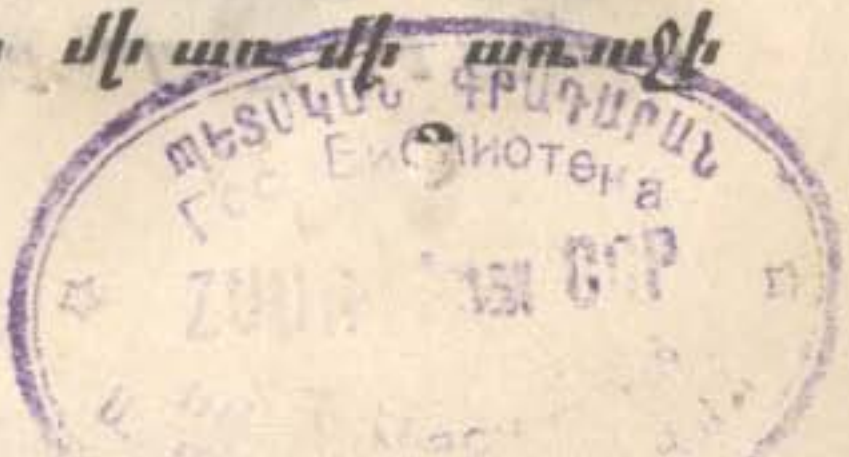
Այլ ամենայն ոք որքան յաշխարհիս
 յայսմիկ կենդանի են, զգուշացիւն յո-
 տարաձայն քարողութեանց, և հետեւեա-
 ցիւն մերս սուրբ Ակեղեցւոյ ուղղափառ
 և բարեկրօն Արդապետաց, որք գիտեն
 ուղիղ համառօտել մեզ զբանն ճշմար-
 տութե. քանզի բարին չարէն զատելը
 մեծ իմաստութի է. և եթէ դու այս կա-
 րողութիւր չունիս՝ քու ազգիդ ուղղափառ
 կարգաւորներուն և ողջամիտ գիտուննե-
 րուն բանիցը ունկնդիր եղիր. մի վախնար
 ՚ի Քրիստոսէ անտի հաստատեալ և ՚ի սրբ-
 բազան Առաքելոց քարողեալ և յաճար-
 եալ Հայրապետաց անսասան պահեալ

անարատ սուրբ Ալեղեցիս Հայոց՝ զքեզ
 ժառանգ դժոխոց ընելու վարդապետու-
 թիւն չուսուցանէր, և կամ ըստ քմաց
 իւրոց ինքնահնար բան չի քարոզէր, այլ
 միշտ սուրբ գրովք կը հաստատէ. քանզի
 ուսեալ է: 'ի սրբազան Առաքելոյն՝ թէ «
 Ամենայն գիրք աստուածաշունչք և օգ-
 տակարք 'ի վարդապետութիւն, և յան-
 դիմանութի, և յուղղութի, և 'ի խրատ
 արդարութե. զի կատարեալ իցէ մարդն
 այ յամ գործս բարութե հաստատեալ» .
 (Ք. Գիճ. Գ. 16) = Եւ թէ « Ար ինչ գրե-
 ցաւն՝ 'ի մեր վարդապետութիւն գրե-
 ցաւ. զի համբերութեամբ և մխիթարու-
 թեամբ գրոց զյոյսն ընկալցուք» . (Կոռն.
 ԺԵ. 4.) =

Ապա սիրովն Յիսուսի Քրիստոսի կը
 յորդորեմ լուսաւորչերամ ազգս Հայոց,
 որ մոլար աղանդապետներէն հեռի փախ-
 չէք որպէս 'ի թունաւոր կարճաց, անոնց
 ամէն մէկը իրենց մտաց կերպ կերպ չար
 խորհուրդները կատարելու համար, սուրբ
 գիրքերէն դուրս ելլելով՝ ինքնահնար վար-
 դապետութիւններ կը քարոզեն. և իրենց
 նման թուլամորթ անձինք հետեւող կը
 գտնան նոյն հոգեկորուստ վարդապետու-
 թեանցը, քանզի լայն և ընդարձակ ճա-

նապարհի քարոզիչ են իրենք . որոյ վախ
 ճանն է յաւիտեանական կորուստ ըստ բա
 նին տէրունի : Արդ՝ յաստուծոյ չի վախնա
 ըով և ՚ի մարդկանէ չամաչելով կ'ըսեն .
 խոստովանու թիւնը ի՞նչ է , պահքն ի՞նչ
 է , սրբոյ մասունքը ի՞նչ զօրութիւն ու
 նի , պատկերաց յարգութիւն տալը կա
 պաշտութիւն է , սուրբերը յարգել և ա
 նոնք բարեխօս բռնել պէտքը չէ՝ ինչու որ
 անոնք ալ մեզի պէս մարդ են . մինչեւ ան
 գամ ամենասուրբ Աստուածամօր ևս յան
 դրգնեալ են զայն խօսքն խօսիլ , (որ մեզ
 քաւ լիցի ասել զայսոսիկ) . և հարկ կը
 դնեն միայն աւետարան կարգալ հետեւո
 ղաց իւրեանց . և նոր կտակարանն տպել
 կուտան . այն որ յայանի ընդդէմ է մոլոր
 վարդապետութեանցն իւրեանց , զայն բան
 կամ իսպառ կը հանեն ՚ի միջոյ աստուա
 ծաշունչ սուրբ գրոց , և կամ թէ ՚ի լու
 սանցն գրեն՝ թէ չիք ՚ի բնագիրն . և այլ
 այնպիսի խաբէական բանիւք և շարժմամբ
 սպառազինին ընդդէմ Առաքելական կա
 թուղիկէ սրբոյ Ակեղեցւոյ . և ոմանք ՚ի
 պարզամտաց մերոց չեն գիտեր՝ թէ այս
 ըսածնին սուրբ Աւետարանին ընդդէմ է
 և քրիստոնէութեան հակառակ . վասն ո
 ղոյ և մեք մեր ազգին մի առ մի առաջի

28/47-62

դնելով մեր ունեցած սուրբ հաւատոյ
 ճշմարտութիւնը, և կը հաստատեմք սք
 Մետաքանի վկայութեամբն, որ գիտնան
 մեր սուրբ Այեղեցւոյն ուղղութիւնը, և
 չի հետեւին նոյն մոլորամիտներուն. ըստ
 որում տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ալ ե-
 րանէ զճշմարիտ քրիստոնեայս բանիւ սք
 Մետաքանին յասելն. « Աչ լուցանեն ճը-
 րագ և դնեն ընդ գրուանաւ, այլ ՚ի վր
 աշտանակի. և լոյս տայ ամենեցուն՝ որ ՚ի
 տանն իցեն » (Տաթ. Ե. 15). ուստի միջոցաւ
 այս տեարակիս մեր սք Այեղեցւոյ ճշմար-
 տութիւնը քարոզեմք իբրև ճրագ ՚ի մէջ տան
 Հայոց, որ ունիցի ակաջս լսելոյ՝ լուիցէ :

Խոստովանութեան ինչ ըլլալը իմացիր.
 Խոստովանութիւնը հարկաւոր դեղ է ներ-
 գործական մեղաց, որպէս մկրտութիւնն
 սկզբնական մեղաց, և ինչպէս մկրտութիւնն
 նոյնպէս և խոստովանութիւնն Քրիստոս
 ինքն սահմանեց, երբ որ Առաքելոց հրա-
 ման տուաւ ասելով, « Օ, որ կապիցէք յերկ-
 ըի, եղիցի կապեալ յերկինս. և զոր ար-
 ձակիցէք յերկրի, եղիցի արձակեալ յեր-
 կինս » (Տաթ. ԺԷ. 18) : Ալ յետ յարու-
 թեանն ասաց. « Առ էք Հոգի սուրբ, եթէ
 ումեք թողուցուք զմեզս, թողեալ լիցի

նոցա . եթէ զուրուք ունիցիք՝ կալեալ լի-
 ցի » (յովհ . Ի . 22) : Աւստի առաքեալնե-
 րըն ալ կը խրատէին զհաւատացեալն խոս-
 տովանիլ . ինչպէս սուրբ Յովհաննէս աւե-
 տարանիչ կ'ըսէ . « Եթէ ասիցեմք՝ եթէ
 մեզս ինչ մեք ոչ ունիմք , զանձինս խա-
 բեմք , և ճշմարտութիւն 'ի մեզ ոչ գոյ .
 ապա եթէ խոստովան լինիցիմք զմեզս մեր ,
 հաւատարիմ է նա և արդար առ 'ի թո-
 զուլ զմեզս մեր , և սրբել զմեզ յամենայն
 անիրաւութենէ » (Թ . յովհ . Թ . 8) : Եւ
 տեառնեզբայր առաքեալն Յակոբոս ա-
 սէ , « խոստովան եղերուք միմեանց զմե-
 զքս ձեր » (յակ . Ե . 16) : Այս միտանց
 բառին վրայ կը սխալին ոմանք և կ'ըսեն .
 խոստովանիլ սէտք է՝ բայց հարկ չէ՝ քա-
 հանայի միայն խոստովանիլ . վասն զի Յա-
 կոբոս առաքեալ կ'ըսէ , խոստովան եղերուք
 միմեանց : Ինչո՞ւ համար բանին սկիզբէն
 չեն կարդար . չէ՞ թէ 'ի սկիզբն կ'ըսէ Յա-
 կոբոս « Հիւանդանայցէ ոք 'ի ձէնջ՝ կու-
 չեսցէ զերիցունս Եկեղեցւոյ » (յակ . Ե .
 14) . և ո՞ւր թողունք՝ որ Քմ տէրն մեր այս
 խորհուրդն կատարելու միայն՝ Առաքելու
 ցը հրաման տուաւ ասելով , « Առէք Հո-
 գի սուրբ , եթէ ումեք թողուցուք զմե-
 զքս՝ թողեալ լիցի նոցա » , և այս իշխաւ .

նութիւնը օրինաւոր ձեռնադրու թեամբ
 իջանէ յամենայն եպիսկոպոսունս և քա-
 հանայս, ուստի անոնք միայն կարեն թո-
 ղուլ զմեզս իրենց կարգին զօրու թեամբն
 և Նստուծոյ հրամանաւն, ահա խոստու-
 վանու թիւնը այս է: Նպա ծանիր պար-
 զամիտ՝ եթէ խոստովանու թիւնը փուճ
 հանողներուն միտքը ինչ է, յայտ է թէ
 անխիղճ մեղանչել է, վասն զի խոստովա-
 նուիր սանձ մի է քրիստոնէին, եթէ խոս-
 տովանուի չըլլայ՝ համարձակ ուզած մեղ-
 քը կը գործէ մարդ, բայց դու՝ որ ճշմա-
 րիտ քրիստոնէայ ես, գիտցիր որ խոստովա-
 նու թիր հարկաւոր դեղ է ներգործական
 մեղաց, «Նա՛ դու նախ զանօրէնու թիո
 ք», զի արդարասցիս » (Եսայ. խդ. 26):

Պահքն ինչ է ըսողին ալ այսպէս պա-
 տասխանէ, պահոց ինչ ըլլալը Նստուա-
 ծաշունչը և սուրբ Նւետարանը յայտնեն
 մեզ, Սովսէս մարգարէն պահելով արժա-
 նացաւ աստուած տեսութե, Նդիա յեր-
 կինս վերացաւ, երեք Վանկունքն անկիղե-
 լի մնացին ՚ի մէջ հնոցին, Վանիէլ անվը-
 նաս մնաց ՚ի գբի ՚ի ժանեաց առիւծուց,
 Նինուէացիք ապրեցան ՚ի յանկարծահաս
 պատուհասէն, Քրիստոս տէրն մեր ինք-

նին օրինակ տուաւ մեզ պահելոյ . « Պահ-
 եալ զքառասուն տիւ և զքառասուն գի-
 շեր » (Տապ . Գ . 2) . և զօրութիւն պահո-
 ցն յայտ արար ասելով . « Այս ազգ ոչ
 իւրք ելանէ՝ եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք »
 (Տարի . Թ . 28) : Ահա այսքան մեծամեծ
 օգուտներ ունի պահքը . բայց փուճ հա-
 նօղ որկրամտները ինչ օգուտ ցոյց կարեն
 աալ , ոչ այլ ինչ՝ այլ ծառայութիւն որ-
 կորոյ . « Այլ կերակուր զմեզ առաջի Աս-
 սուծոյ ոչ կացուցանէ » (Թ . Կրն . Ը . 8) :

Արքոյ մասանց զօրութիւնը իմանալու
 համար կարդա՛ Նստուածաշունչը , և ան-
 տի սորվէ՛ արքոյ մասանց զօրութիւնը .
 Աղիսէ մարգարէին ոսկերքը մեռեալ
 յարուցին (Թ . Բագ . ԺԳ . 21) : Պետ-
 րոս առաքելոյ ստուերը հիւանդ կը բը-
 ժըշկէր (Գրծ . Է . 16) : Պօղոս առաքե-
 լոյ քրտինքին թաշկինակը ախտ կը մերժեր՝
 և դեւ կը հալածէր (Գրծ . ԺԹ . 12) :
 Այժմէ արքոյ մասունքը կամ ստուերը և
 թաշկինակը այսչափ զօրութիւն ունի , ա-
 պա որչափ մեծ զօրութիւն ունի սուրբ
 կենաց փայտը՝ յորում Քրիստոս բեւեռե-
 ցաւ , և աստուածացեալ արեամբն ներ-
 կեցաւ . եթէ չէր ՚ի նմա բեւեռեալն Աստ-

ոււած՝ և ոչ աստուածային արիւն , ոչ փրկ-
 կէր զմեզ ՚ի դատասպարտութենէ , և ոչ
 գին լինէր ազատութեան ազգի մարդկան .
 ուրեմն որքան տէրուեալան նշան սուրբ
 խաչը կը տեսնամք , անոր վրայ Քրիստոս
 բեւեռեալ վասն փրկութեան մեր առաջի
 աչաց մերոց նկարագրեալ բերեմք , և պաշ-
 տեմք ոչ զնիւթն խաչի և պատկերի , այլ
 զաննիւթն Աստուած՝ որ ՚ի նմա է զօրու-
 թեամք , զոր ուղղափառ հաւատոյ լու-
 սով լուսաւորեալ ակն տեսանէ ՚ի խաչին , և
 ասէ՝ ՚ի սմա բանիդ հօր երկրպագեսցուք :

Պատկերաց յարգութիւնը արժան է
 մեզ ճանաչել . քանզի եթէ մեք ճշմարիտ
 քրիստոնեայքս կուսպաշտներուն պէս
 պատկերաց աստուած ասէինք՝ անտեղի
 էր . բայց յետին ռամիկն մեր անգամ
 պատկերին Աստուած չասէր . այլ պատ-
 կերին նայելով՝ անոր տէրը միտքերնին կը
 բերեն , և երկրպագութիւն Աստուծոյ կը
 մատուցանեն . ինդիրքնին և հայցուածք-
 նին կատարելու համար սուրբերը և
 հրեշտակները յօգնականութիւն կը կան-
 ջեն , և կ'ազաչեն՝ ըստ որում սուրբերը
 համարձակութիւն ունին առաջի Աստու-
 ծոյ , իրենց համար մաղթել և բարեխօ-

Եւ առ Նստուածի որ կատարի խնդիրքնին :
 Թղենիին առանկն սբ Նետարանին մէջ
 միտքդ բեր . « Նյս երեք ամ է գամ խնդ-
 րել զպտուղ և ոչ գտանեմ . արդ՝ կտրեա՞
 զդա ընդէր և զերկիրդ խափանէ » . ապա
 առ այգւոյ տէրն Քրիստոս աղաչեցին հը-
 րեշտակք և սուրբ պահապանք այգւոյն
 և Թղենւոյն . « Տէր Թող զդա յայս ամ և ս-
 շուրջ զգովաւ բրեցից և արկից զաղբ ,
 Թերեւս արասցէ պտուղ (ապաշխարու-
 Թեան) , ապա Թէ ոչ յամէ եւս հատցես
 զդա » (Ղ-ի . ԺԳ . 9) : Տէս աստանօր
 ուղղափառ քրիստոնեայ՝ զի ընդհանուր
 փրկութիւն ազգի մարդկան Քրիստո-
 սիւ եղեւ . և ըստ առաքելոյն՝ մի է միջ-
 նորդն մեր և քարեխօս (Թ . ԳԺԺ . Բ .
 5) . և յիրաւի Քրիստոսի նման ուրիշ
 մէկը չունիմք , որ Նստուծոյ և մարդկան
 մէջ միջնորդ և քարեխօս ըլլայ , և յաւի-
 տենական դժոխոց ժառանգութենէն ա-
 զատէ . բայց վասն կամաւոր և ներգործա-
 կան մեղաց մերոց առ ՚ի չդատապարտել
 զմեզ կամի Քրիստոս տէրն մեր՝ զի սուրբք
 քարեխօսեացեն առ ինքն , և դառն դեղն
 ապաշխարութեան իբրեւ աղբ արկցեն
 շուրջ զանպտուղ տնկովն . իսկ եթէ ոչ
 զղջացեալ և խոստովանեալ՝ ոչ զպտուղ ար-

ժանի ապաշխարութեան ցուցանիցէ որ ,
 յայնժամ տէր այգւոյ սրբոյ Ալկեղեցւոյ
 Քրիստոս հատանէ զնա , և ՚ի հուր դժու-
 խոց այրէ , և սուրբք յայնժամ ոչ բարե-
 խօսեն : Ահա պատկեր դնել ՚ի մէջ Ալկե-
 ղեցւոյ կռապաշտական մտօք չէ , այլ պատ-
 կերին նայելով՝ տէրն միտք բերելն բարե-
 պաշտութիւն է . օրինակաւ մը յայտնեմ
 ըսածս . սուրբ Աւետարանին մէջ կը կար-
 դամք՝ թէ Քրիստոս խաչեցաւ՝ թաղե-
 ցաւ՝ և յարեաւ , և այլն . նոյն բանն կը
 տեսնամք խաչելութեան՝ թաղման և յա-
 րութեան պատկերներուն վրայ . և ջեր-
 մեռանդութեամբ Քրիստոսի երկրպա-
 դութիւն կ'ընեմք : Սուրբ Ստեփաննոսի
 քարկոծումը կը կարդամք գործոց մէջ ,
 նոյն բանը կը տեսնամք անոր պատկերին
 վրայ . սուրբ Ստեփաննոսը բարեխօս կը
 բռնեմք առ Քրիստոս աստուածն մեր ,
 վասն զի այն՝ որ զինքը քարկոծողաց հա-
 մար աղօթք ըրաւ , ՚ի հարկէ մեք որ զին-
 քը բարեխօս բռնեմք , առաւել եւս մե-
 ղի համար կ'ընէ . ապա յայտնի է՝ որ սք
 գիրքերն և պատկերներն մի և նոյն պաշ-
 տօն ունին՝ և կը շարժեն զմեզ ջերմեռան-
 դրն լինիլ առ Աստուած . սուրբ գիրքերն
 ականջի ճանապարհաւ՝ և պատկերներն աչ-

քի ճանապարհաւ . բայց որպէս օձը ինչ
 որ կ'ուտէ թոյն կը կազմէ անկէց , այսպէս
 և չար մարդ իկներն . « Սլուսաւորս երկնա
 ւորս զարբանեալս աշխարհի Աստուած
 համարեցան » (Իմաստ . ժգ . 2) . ուր մեծ
 նահապետն Աբրահամ ժրաջան մեղուի
 նման միշտ ժողովեց անոնցմէ , այսինքն ա
 նոնք տեսնալով ճանաչեց զճշմարիտն Աստ
 ուած՝ և հաւատաց ՚ի նա և արդարացաւ .
 սակայն Աբրահամու յորդոցմէ իրեն պէս
 անյողոյ յողո հաստատ հաւատք չունեցող
 ներ երեւցան յետ այնորիկ , երբ տեսան
 ձուլածու որթն յանապատի՝ և ասացին .
 « Ահա՛ Աստուածք քո իսրայէլ , որք հանին
 զքեզ յերկրէն Ագիտացւոց » (Եվր . ԼԲ .
 4) : Այսպիսի արգիլեց Ա՛ճ անոնց տաս
 նաբանեաց օրինաց մէջ , ոչ միայն դրօշեպ
 չառնել , այլ և « Վի զնմանու թիւն ամե
 նայնի » (ք . օրին . Է . 6) . այս է պատկեր :
 Իսկ մեք աւետեաց որդիքս Աբրահա
 մու , ինչպէս ՚ի սուրբ գիրքէն՝ նոյնպէս ՚ի
 սուրբ պատկերաց կը խրատիմք զճշմարիտ
 արարիչն մեր և զփրկիչն պաշտել՝ և նորին
 սուրբերը յարգել . բայց անամօթաբար
 կ'ըսեն՝ թէ սուրբերը յարգել և բարե
 խօս բռնել պէ՞տք է մի , ոչ ապաքէն ա
 նոնք ալ մեղի պէս մարդ էին :

Ասէ՛ք թրիստոնեայ՝ յիրաւի մեզ նման
 բնութեամբ մարդ էին, բայց ամենայն
 մասամբ առաքինացեալ՝ և իբրեւ հուր
 բորբոքեալ ՚ի վեր յերկինս ցոլանային գը-
 տանել զկեդրոն և զկամար իւրեանց, որ
 է Աստուած: Ի՞նչպէս սուրբ կարապետ
 մեզի պէս մարդ կ'ըլլայ՝ որուն համար Քրի-
 ստոս կը վկայէ. « Չէ յարուցեալ ՚ի ծը-
 նունդս կանանց մեծ քան զՅովհաննէս մը-
 կըրտիչ » (Տաք. ԺԿ. 11) : Սուրբ Առա-
 քեալք ի՞նչպէս մեզի պէս մարդ կ'ըլլան,
 որոց կ'ըսէ Քրիստոս. « Աստիք և դուք
 յերկոտասան աթոռս դատել զերկոտա-
 սան ազգս իսրայէլի » (Տաք. ԺԺ. 26) :
 Դուք բարեկամ իմ էք, ոչ կոչեմ զձեզ
 ծառայս, զի ծառայն ոչ գիտէ՝ զինչ գոր-
 ծէ տէրն, և յետ յարութեանն եղբայրս
 եւս անուանեաց զնոսա, « Երթայք ասա-
 ցէք եղբարցն իմոց՝ զի երթիցեն ՚ի Վալիւ-
 եա, և անդ տեսցեն զիս » : Եւ սուրբն
 Պողոս ՚ի Քրիստոսէ կոչեցեալ յառաքե-
 լութիւն, ընտիր անօթն շնորհաց՝ որ ցան-
 կայր ելանել ՚ի մարմնոյ աստի, և լինել
 ընդ Քրիստոսի, ասէ զանձնէ իւրմէ.
 « Չեմ իսկ արժանի՝ թէ կոչեցայց սուաք-
 եալ » (Կորն. ԺԷ. 9) : Այլ ով կրնայ
 համարձակիլ և ասել, թէ սուրբ Առաք-

եալներն և անոնց յաջորդ սուրբ Հայրա-
 պետներն ալ մեզ նման մարդ էին . յիրա-
 ւի մարդ էին՝ բայց իբրեւ հրեշտակ կեն-
 ցաղավարէին . քանզի մեռուցին զմարմնա-
 կանս կիրս ՚ի մարմնաւորութեանդ . « Ինձ
 աշխարհ ՚ի խաչ ելեալ է , և ես աշխարհի »
 ասէ սուրբն Պօղոս : Ինթերցիր զվարս
 սրբոց և զմերս Սուսաւորչին , և հոգւոյ
 աչօք տես զանտանելի չարչարանս նոցա .
 կարե՞ս արդեօք շարժել զլեզու քո և բար-
 բառիլ , թէ մեզ նման մարդ էին . սադա-
 յելի է այն ախտ , ելից ՚ի վերյերկինս . . .
 եդից զաթոռն իմ յամպս , և եդէց նման
 բարձրելոյն , և այլն . խօսքով չաւարտիր
 այն՝ այլ գործով . սադայէլն այնպէս կար-
 ծէր զանձնէ , բայց էջ ՚ի դժոխս . ուրե-
 մըն մարմնական ցանկաւ թիւնը չի զսպող
 վասն միոյ Ատտարինէ մայրապետի ուրա-
 ցողն զկարգ իւր* , զիամրդ կարէ հաւասարիլ

* Այս ուրացողը է Լուտեր , որ Օպտատինոսեան կար-
 գէն էր , սակայն եղեւ աման շարին սատանայի . և գնաց
 Ատտարինէ անաւն մայրապետ մը առաւ . և սկսաւ ընդդէմ
 մտաց սուրբ Աւետարանի և սրբազան Աւաքելոյ մտացա-
 ծին վարդապետութիւն քարոզել լայն և ընդարձակ ճա-
 նապարհ ցուցունելով . թուրամորթ անձինք և տգէտք ՚ի
 սուրբ գրոց հետեւեցան անոր , ինքն եղեւ աղանդապետ .
 և հետեւողք նորին աղանդաւոր , որ զուրկ են ՚ի շնորհաց
 քրիստոնէական սրբոց Եկեղեցւոյ :

սրբոց . և որպէս կարէ ասել ըստ Պօղոսի ,
 «Նմանօղ ինձ եղերուք՝ որպէս և ես Քրիստոսի » . նա խոնարհութեամբ կուսուծք քաղում վշտօք և չարչարանօք նմանեցաւ տեառն՝ որ սուրբն է սրբոց . և ընդ հակառակն քարոզողաց հետեւողքն ՚ի հարկէ նմանին աղանդապետի իւրեանց :

Իսկ ճշմարիտ հաւատացեալքս ուսանիմք ՚ի սրբոց Նապեղոց՝ և ՚ի նոցին յաջորդաց ՚ի սրբոց Հայրապետաց զխոնարհութի և զհեղութի . ըստ այնմ թէ « Ասարուք յինէն՝ զի հեղ եմ և խոնարհ սրբտիւ և գաղիք հանգիստ անձանց ձերոց » (Տաթ . ԺԹ . 29) : Ասան որոց զսբան Նճյ գեր ՚ի վերոյ քան զմեզ համարեալ յարգեմք և մեծարեմք . մանաւանդ ամէնօրհնեալ սբ Նստուածածինն , որք կենդանի են առ Նստուած . ըստ այնմ թէ « Հոգիք արդարոց ՚ի ձեռին Նստուծոյ են՝ և ոչ մերձեացի ՚ի նոսա մահ » . և բարեխօսեն վասն մեր հաւատացելոցս յամենայն ժամ՝ թէ ՚ի կենդանութեան իւրեանց և թէ ՚ի մահուան : Բաջայայտ է ՚ի սուրբ Նւեոարանէն . Յիսուս ՚ի կանա գալիլեացւոց ՚ի հարսանիսն բարեխօսութեամբ մօրն իւրոց զԶուրն ՚ի գինի փոխարկեաց . (յով . Բ . 3) : Նստանօր եւս յանդգնին ասել ու

մանք , թէ Յիսուս ՚ի կանա գալիլեացւոց
 հարսանիքին մէջ իւր մայրը յանդիմանեց .
 քաւ լիցի կտրծել զայդ զնմանէ , որ զօրէ-
 նրս եդ՝ « Պատուեա զհայր քո և զմայր » :
 Յայտ է յառակ թղենւոյն . ուր աղաչէ
 այգեգործն զտէր չկարել զթղենին . տէր
 ասէ՝ թող զդա յայս ամ եւս , որպէս ՚ի
 վեր անդր մեկնեցաք : Եւ թէ՛ եթէ ար-
 իւն Լ՛քէլի բողոքէ առ Լ՛ստուած վասն
 սպանողին (Տնոր . դ . 10) . ապա և բա-
 րեխօսէ վասն տօնողին : Լ՛ստուած ինքնին
 ասէ բանիւ Լ՛սայեայ մարգարէին , « Վե-
 րակացու եղէց քաղաքիդ այդմիկ ասրե-
 ցուցանել զդա վասն իմ և վասն Իսաւթի
 ծառայի իմոյ » (Եսայ . լէ . 35) : Եւ ՚ի
 գիրս Յոբայ ասէ Լ՛ստուած ցմեղուցեալ
 բարեկամս նորա . « Յոբ ծառայ իմ ա-
 բասցէ աղօթս վասն ձեր , զի եթէ ոչ նը-
 մա ակն առեալ էր . . . կորուսեալ էր իմ
 արդեօք զձեզ » (յոբ . խբ . 8) : Եւս Յը-
 ղիստոս սուրբ Լ՛ւետարանին մէջ կ'ըսէ .
 « Մի համարիք՝ եթէ ես չարախօս ինչ ի-
 ցեմ զձէնջ առ հօր . գոյ՛ որ չարախօս կայ
 զձէնջ՝ Մովսէս , յոր դուքն յուսացեալ
 էք , զի եթէ հաւատայիք դուք Մովսէսի ,
 հաւատայիք արդեօք և ինձ , զի նա վասն
 իմ իսկ գրեաց » (յովհ . է . 45) : Լ՛ստուած

ըստ վկայութեան տեառն եթէ Մովսէս
 չարախօսէ վասն հրէից անհաւատից,
 հարկաւ և բարեխօսէ վասն հաւատացե-
 լոց, ըստ որում 'ի կենդանութե իւրում
 եւս նոյն Մովսէսն բարեխօսեաց վն ժողո-
 վրդեանն այսպէս. «Եթէ թողուս նց զմե-
 ղրս իւրեանց, թող. ապա թէ ոչ ջնջեա՛ւ և
 զիս 'ի դպրութեդ, յոր գրեցեր» (Եւլ. 1. 31):
 Նաև մեռեալ էին Աբրահամ՝ Յա-
 կոբ՝ և Իսահակ, երբ երեք Մանկունքն 'ի
 գերութե բաբելացւոց անկան 'ի հնոց,
 զնս բարեխօս և միջնորդ կացուցանէին յա-
 ղօթս իւրեանց՝ որ առ Աճ. թէպէտ խար-
 դախ ոմանք սլակասեցուցեալ են 'ի տըպ-
 եալ աստուածաշունչէ իւրեանց զայս բան
 բողորովին, վասն Աբրահամու սիրելոյ
 քո և այլն: Վասն որոյ չէ արժան առնուլ
 զայնպիսի տպեալ գիրսն, թէ և սուրբ
 գիրք իցեն, զի բազում են 'ի նոսա այս-
 պիսի խարդախութիւնք. է որ՝ սլակասե-
 ցուցեալ, և է որ՝ պարզամտաց պղտորու-
 թիւն տալոյ աղագաւ բանս խառնեալ են:
 Արդ՝ այժմ՝ այսպէս հարցում մը կ'ընեմ.
 ես աշխարհիս վրայ զսուրբսն յարգեմ՝ մե-
 ծարեմ և բարեխօս կը բռնեմ առ Աճ,
 մանաւանդ ամէնօրհնեալ միշտ սուրբ կոյսն
 Աստուածածին, ընդհակառակն կ'ընեն

ոմանք . ի՞նչ կը կարծես . Քրիստոս դա-
 տաստանին օրը անոր պիտի ըսէ՞ արդեօք ,
 թէ եկո՞ք քեզի պսակ տամ , վասն զի դու
 աշխարհի վրայ իմ սուրբերս կամ մայրս
 չի յարգեցիր , չի մեծարեցիր՝ և բարեխօս
 չի բռնեցիր . ինձի ալ պիտի բարկանայ
 արդեօք , թէ դու իմ մայրս իմ սուրբերս
 ինչո՞ւ յարգեցիր մեծարեցիր և բարեխօս
 բռնեցիր . այս դատաստանը իմաստուն և
 ողջամիտ ընթերցողաց թողում դատել . և
 զիրաւացին քարոզելով զմերայինսն՝ ՚ի վե-
 րայ ուղղութեանցն իւրեանց հաստա-
 տուն պահել աղաչեմ , և ջանասիրեացեն
 հանապազօր անխոնջ երկասիրու թեամբ :

Սուրբ պատարագի դէմ յանդգնողաց
 այսպէս պատասխան տուր : Այս ահաւոր
 խորհուրդը սրբոյ Պատարագի Քրիստոս
 ինքը սահմանեց ՚ի վերջին ընթրիսն ասե-
 լով սահմանաբար . « Առէք կերայք այս է
 մարմին իմ . արբէք ՚ի դմանէ այս է ար-
 իւն իմ նորոյ ուխտի » (Տապի . ինչ . 26) :
 Ապա առաքելոց և ՚ի ձեռն նոցա ամենայն
 քահանայից իշխանութիւն ետ զնոյն առ-
 նել . « Օ այս արասջիք (ասէ) առ իմոյ յի-
 շատակի » (Ղուկ . իբ . 26) : Այս յիշատակ
 բառիս վրայ մոլար քարոզիչներն բանա

անհաւատութեան խօսելով՝ կ'ուզեն պրո-
 տորել զսխտս և գայթակղեցուցանել ըզ-
 ճշմարիտ հաւատացեալ քրիստոնէայս .
 բայց ինչո՞ւ «Օ այս արասջիքն » չեն տես-
 նար . զայս արասջիք , ասէ , զոր ես արա-
 ըի . և զի՞նչ արար Քրիստոս , յայտ է թէ՛
 զհացն և զգինին մարմին և արիւն իւր ա-
 ճելով ետ . և ասլա Առաքելոցն ասաց՝
 զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի . այսին-
 քըն զպատարագելն Քրիստոս սրբոյ Ակե-
 ղեցւոյ իւրում յիշատակ թողուց . ասլա
 յիշատակի բառիւ չէ թէ իրաւապէս գո-
 յախսխու թիւնն եղծանի , այլ մանաւանդ
 եւս հաստատի : Աթէ ասիցէ ոք Քրիս-
 տոս 'ի յերկինս՝ ո՞րպէս 'ի վերայ ամենայն
 սեղանոյ իջանէ և պատարագի . մի զար-
 մանար՝ ըստ Ապրիլի մեծի հրեշտակա-
 պետին՝ ոչ տկարացի առ Աստուծոյ ա-
 մենայն բան . որպէս ոչ մեկնելով 'ի հօրէ
 բանն մարմին եղեւ՝ և բնակեցաւ 'ի մեզ .
 նոյն աստուածային բանն էր յոչնչէ գոյա-
 ցուցանօզն զամենայն արարածս . ասաց
 և եղեն՝ հրամայեաց և հաստատեցան . ա-
 հաւասիկ նոյն բանն Ա՞՞՞ է՝ որ ասաց 'ի վե-
 րայ հացի և գինւոյ լինել մարմին և ար-
 իւն իւր , և զնոյն բան եզ 'ի բերանս Ա-
 ռաքելոց և յաջորդաց նոցա , որ մինչեւ

ցայսօր 'ի ձեռն քահանայի կատարի նոյն
 խորհուրդն , գոյափոխելով իսկապէս մար-
 մին և արիւն տեառն , որպէս հաւատամք
 թէ բանիւ Նոտուծոյ գոյացան ամենայն
 արարածք և էութիք նոցա , միշտ 'ի ներ-
 գործութեան են յաւիտեան , և ոչ սպա-
 ռին տեսակք նոցա յաշխարհէ մինչեւ ցը-
 վերջ աշխարհի . նոյնպէս հաւատամք՝ թէ
 յամենայն տեղիս ուր և պատարագեացի
 'Բն , անդ է Քրիստոս ներկայ զօրութի
 բանին իւրոյ , զի ուր է ճառագայթն ա-
 րեգական՝ անդ է և արեգակն էապէս :

Այլ ուր թողունք այն հակառակողնե-
 րը մերս սրբոյ Ակեղեցւոյ , որք մտեալ 'ի
 մէջ թղթոցն սրբոյն Պօղոսի՝ գտեալ են ըզ-
 հետեւեալ բանս . « Իսկ ուր թողութիւն
 է , ոչ եւս պիտոյ է վասն մեզաց Պատա-
 րագ » (Էֆր . Ժ . 18) . « (?) 'ի կամակար
 մտօք եթէ յանցանիցեմք յետ ընդունե-
 լութեան գիտութեան ճշմարտութեանն ,
 այնուհետեւ ոչ եւս պիտոյ է վն մեզաց
 Պատարագ » (Էֆր . Ժ . 26) : (?) արմացման
 արժանի է տգիտական գիւտ նոցա . ըն-
 գէր չզանգիտեն՝ զգիտումն սրբազան Ա-
 ռաքելոյն թիւրել՝ և ըստ ամենայնի օտա-
 բացուցանել յիմաստիցն անդանօր գրե-
 լոց . գիտասցեն՝ զի թուղթն այն գրէ Ա

ու արեալն առ երբայեցիս , որք ունէին զօ-
 րէնս՝ զոհիւք քաւել զներգործական մեղս
 իւրեանց , արեամբ ցլուց և նոխազաց և
 երնջոց զենամամբ՝ յառաջին խորանն յամե-
 նայն ժամ մտանէին քահանայք գլխաւորա-
 մունս կատարել , բայց յերկրորդումս մի-
 անգամ ՚ի տարւոջն քահանայապետն , և
 զայն ոչ առանց արեան՝ զոր մատուցանէր
 վասն իւր՝ և վասն ժողովրդեանն անգի-
 տութեան (եբր . թ . 6) : Նիտու մն բա-
 նի սուրբ Նաբելոյն այս է . ով հրէայք՝
 այն զենամուկներն ձեր սկզբնական մեղքը
 չէր սրբեր , միայն ներգործականն կը սրբ-
 բէր : Քն եկեալ քահանայապետ հանդեր-
 ձելոցն բարեաց մեծաւն և կատարելոյն ,
 և անձեռագործ խորանաւն , այսինքն է՝
 որ ոչ յայց արարածոց և ոչ արեամբ նո-
 խազաց և զուտրակաց , այլ իւրով արեամ-
 բն եմուտ միանգամ ՚ի սրբութիւնս յա-
 ւիտենականս գտեալ զփրկութիւն . զի ե-
 թէ արիւն ցլուցն և նոխազացն և մոխիր
 երնջոցն ցանեալ՝ զալլծեալն սրբէր առ ՚ի
 մարմնոյ սրբութենէ , որչափ եւս առա-
 ւել արիւնն Քրիստոսի , որ ՚ի ձեռն հոգ-
 ւոյն յաւիտենականի մատոյց զանձն ա-
 նարատ Պատարագ Նստուծոյ , սրբեցէ
 զխիղճ մտաց ձերոց ՚ի մեռելոսի գործոց

անտի՛ պաշտել զԱստուած կենդանի :

Տես աստանօր զամբողջ բանն սրբոյն Պօղոսի , և մի խաբիր ՚ի վերայ խորամանկութեան աղանդաւորաց . « Աչ եւս պիտոյ է վասն մեղաց Պատարագ » ասելով պղտորել կամին զմիտս քո . որպէս թէ Քրիստոսաւանդ սուրբ Պատարագն պէտք չէ . Առաքելոյն դիտումն բաղդատութիւնս առնէ հին օրինաց Պատարագի զենմունքն ընդ Քրիստոսի մահուանն . հաւատայիք կ'ըսէ , թէ այն անասնոց զենմամբն թողութիւն կ'առնէիք , հաւատացէք որ ընդհանուր փրկութիւնն ազգի մարդկան Քրիստոսի խաչին վրայ Պատարագելով և արիւն թափելովն եղեւ . գիտցէք որ յետ այսորիկ անանկ անասնոց զենման պատարագաւ թողութի չէք գրանար մեղաց ձերոց . հին զոհի փճանալն իմացունել կ'ուզէր՝ և ոչ թէ Քրիստոսի հաստատած փրկարար խորհուրդն սրբոյ Պատարագի խափանել կամէր . քանզի և Առաքելաւքն հանապազօր բեկանէին աւտրնին զհացն , որ էր Պատարագել ամէնօր : Ահա՛ մօլորականաց որպայթն միշտ այսպէս է սիրելիք . մտանեն ՚ի մէջ սուրբ գրոց , մէկ պարբերութի բանին առեալ և կամ երկու երեք բառ միայն ըսա քը-

մայ իւրեանց հանեալ վկայութիւն բե-
րեն՝ թէ Նաբեալն ասէ, «Ոչ պիտոյ է
վասն մեզաց Պատարագ» . ոչ յառաջ և
ոչ յետոյ շին նայիր՝ թէ որո՞ւ կը խօսի,
և ի՞նչ բանի համար կը խօսի՝ նկատել և
քննել չի կայ . եղուկ անմտութեան նո-
ցա ասացից արդեօք, եթէ եղուկ ուն-
կընդրաց և պատիր բանից նոցա իրաւու-
նքս նոցա առողայ ասացից :

Նոգէր իշխեն ունեք ասել թէ Սուրբ
Պատարագի հացն և գինին ոչ գոյամո-
խի ՚ի մարմին և յարիւն Յիսուսի Քրիս-
տոսի, այլ յիշատակ կամ օրինակ է եւ
այլն : Նաւասիկ դնեմք աւաջի՝ Յօհան-
նու աւետարանի 6 . գլխոյն բանսն, ուր
ասէ Քրիստոս տէրն մեր ՚ի 48 . համարն .
«Լչս եմ հացն կենաց» . և 50 . համ . «Լչս
է հացն՝ որ յերկնից իջեալ է, զի որ ու-
տիցէ որ ՚ի սմանէ՝ մի մեռանիցի . ես եմ
հացն կենդանի, որ յերկնից իջեալ, եթէ
ոք ուտիցէ ՚ի հացէ յայսմանէ կեցցէ ՚ի
յաւիտեան . և հացն զոր ես տայ՝ մար-
մին իմ է, զոր ես տայ վասն կենաց աշ-
խարհի : Վարանչէին ընդ միմեանս հրէայ-
քն և ասէին, զիմորդ կորէ սա՛ տալ մեզ
զմարմին իւր յուտել : Նո՛ւնցնսս Յի-
սուս, ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթէ ոչ

կերիջիք զմարմին որդւոյ մարդոյ և արբ-
ջիք զարիւն նորա, ոչ ունիք կեանս յան-
ձինս. որ ուտէ զմարմին իմ և ըմպէ զար-
իւն իմ, ունի զկեանս յաւիտեանականս,
և ես յարուցից զնա յաւուրն յեանում. զի
մարմին իմ ճշմարիտ կերակուր է, և ար-
իւն իմ ճշմարիտ ըմպելի է. որ ուտէ զմար-
մին իմ, և ըմպէ զարիւն իմ՝ յիս բնակեա-
լից և ես ՚ի նմա: Արպէս առաքեաց զիս
կենդանին հայր և ես կենդանի եմ վն հօր,
և որ ուտէն զիս, և նա կեցցէ վն իմ: Այս
է հայն որ յերկնից իջեալ, ոչ որպէս կե-
րան հարքն ձեր զմանանայն և մեռան, որ
ուտէ զհացս զայս՝ կեցցէ յաւիտեանս ॥
(յովն. Գլ. 6. համ. 48. Ռնչե- 60. համարն):

Ահա բացայայտ իմացոյց Վրիտտոս տէ-
րըն մեր ՚ի հաստատելն զայս մեծ և սուրբ
խորհուրդս, զորմէ նախ բանիւ վարդա-
պետեաց, և ապա իբօք կատարեաց ՚ի սբ
Արծն վերնատուենն ՚ի վերջին ընթրիան իւր,
առ եալ զհացն ասաց, «Այս է մարմին իմ».
և զբաժակն առ եալ՝ «Այս է արիւն իմ»:
Աւրեմն մտառու թեամբ կարգաւ զայս տե-
ղիս սուրբ Աւետարանին, և տես թէ՛ որ-
պէս յայտնապէս տպաւորէ ՚ի միտս մեր Վն
Փրկիչն մեր: Յիրաւ ի զայս արարողութիս
սուրբ խորհրդոյ կատարել միշտ յիշատակ

Եթող Աղեղեցւոյ իւրոյ սրբոյ : Մարտն-
չողք ընդ այս քրիստոսաւանդ խորհուրդ
սրբոյ Պատարագի՝ չեն ընդհատ, որք ասե-
ին յայնժամ, թէ՛ « Օ, խաբող կարէ սա-
տալ մեզ զմարմին իւր յուտել » :

Աթէ ասիցէ ոք, ես եմ հովիւն քաջ,
ես եմ դուռն, կամ ես եմ ճանապարհ,
ասաց Քրիստոս, ուրեմն հովիւ կամ դու-
ռն եղել Քրիստոս և կամ ճանապարհ,
ոչ համապատասխանեն այսր բանի նոյն
փոխաբերական և նմանական բանք Տեա-
ռնն, ըստ սրում մեք բանաւոր ոչխարք
եմք նմա, և նա մեզ հովիւ, մեք հաւա-
տալով 'ի նա՝ մտանեմք ընդ դուռն երկ-
նից արքայու թեան. նա արեամք և խա-
չիւն իւրով ճանապարհ եբաց մեզ, ընդ
որ դ՛նալ սղարտիմք, այսինքն՝ բազում նե-
ղու թեամք և չարչարանօք զելս փրկու թէ
հոգւոյ մերոյ դտանել, և այլն : Նայ 'ի յօ-
տարացելոց 'ի քրիստոնէութենէ, և բաց
'ի յանհաւատից ոչ ոք կարէ վիճել ընդ
Աղեղեցւոյ մերոյ վասն այսր բանի. ապա
զգուշացի ազգ մեր, եթէ ոք թերեհա-
ւատեացի 'ի վերայ սուրբ խորհրդոյ Պա-
տարագի, և այլ ընդ այլոյ բանս կարկա-
տեացէ առ 'ի խոտել, և 'ի թերևս հանցէ
զբանն Քսի, գիտացեալ ճանիցէ, թէ ա-

զանդաւոր անհաւատ է անձն այն , յորմէ
 խորշիլ և իբրև 'ի յօձէ և 'ի պղծոյ չարէ
 հրաժարիլ հեռանալ , ըստ հրամանի Աս-
 տուծոյ թէ « Ալէք 'ի միջոյ նց և մեկնեցա-
 ռուք ասէ Տէր և 'ի պիղծս մի մերձենայք .
 և ես ընկալայց զձեզ , և այլն » :

Աւս ասեն՝ թէ լոկ հաւատով և միայն
 աւետարան կարդալով՝ փրկու թիւն գտա-
 նեմք : Աի խաբիր , զի հաւատք առանց
 գործոց մեռեալ է (ասէ) սուրբ Առաքեա-
 լըն . ասոր ռամիկներն անգամ զկայեն , թէ
 հայ հայ բիւր անգամ լոկ անուն տալով՝
 չի յադենար մարդ , այլ պէտք է առնուլ
 'ի բերան և ծամել և ուտել և սուգա յա-
 դենալ : Աւետարանը բռնէ գնա՛ , և ու-
 ըիչ բան մի ճանաչեր ըսողներուն բանն
 ալ այսպէս է , հին ժամանակը մէկ կերպ
 ազանդաւորք կային , որք թէպէտ ամենայն
 արատով լցեալ էին , բայց իրենց անունը
 անարատ դրեր էին . հիմա ասոնք ալ զիրենք
 աւետարանական կ'անուանեն , բայց գործ-
 քերնին բոլորովին հակառակ է սրբոյ Ա-
 վետարանին ըստ Տեառն բանի առ փա-
 ըխեցիս . « Յաճիք ընդ ծով և ընդ ցամաք
 առնել եկամուտ մի . և յորժամ լինիցի ,
 առնէք զնա որդի գեհենի կրկին և ս բան

զձեզ » (Տաք . իգ . 15) , կարգալ պէտք է
 սուրբ Աւետարանը , բայց որպէս կար-
 դացին սուրբ Առաքեալք և անոնց աշա-
 կերս սուրբ Հայրապետներն , անոնց հոգ-
 ւովն կարգալու է . այս խօսքը իմս չէ Քր-
 իստոսի է . տէրն մեր յաւագ ուրբաթ
 գիշեր երբ իրեն աշակերտացն վերջին քա-
 րովն տուաւ , ըսաւ անոնց . « Այս և բա-
 զում ինչ ունիմ ասել ձեզ , բայց ոչ կարէք
 հանդարտել այժմիկ » (յով . ժգ . 12) :
 Եւսկ հ'ուզէր , թէ այժմ չէք կարեր հաս-
 կանալ հասցա երբ . « Զորժամ եկեացէ նա՝
 Հոգին ճշմարտութեան առաջնորդեացէ
 ձեզ զամենայն ճշմարտութեամբ : Տես մի-
 անգամ Առաքեալքն 'ի բերանոց Քրիստո-
 սի կը լրսեն սուրբ Աւետարանին բանքը ,
 բայց ինքը Քրիստոս կ'ըսէ , երբ Հոգին
 սուրբ գայ , առաջնորդեացէ ձեզ ամենայն
 ճշմարտութեամբ . Առաքեալք նախ ընկա-
 լան զՀոգի սուրբ , և հետեւաբար Հայ-
 րապետք և Արդապետք սք Ակեղեցւոյ .
 ասոնք ուսան զսուրբ Աւետարանն Քրիս-
 տոսի 'ի Հոգւոյն սրբոյ , և ուսուցին
 մեզ յետնոցս՝ ոչ միայն բանիւ՝ այլ և գը-
 րով : Այս տեղ միտքդ բեր ո՞վ ընթերցող
 այն հասարակաց առածը , « Ար առանց ա-
 ռաջնորդի ընթանայ՝ ընդ կրուենին դառ-

նայ Կ. առաջնորդ ձեզ ունիցիք Քրիստոսի
 առ մեզ ուղարկած Նաբեալքն՝ և անոնց
 յաջորդող սրբազան Հայրապետներն և
 Վարդապետներն, և անոնց հոգւովն կար-
 դձ սուրբ Նէտարանը. մուտթեամբ և
 մուտթեամբ խաւարեալ լայն ճանա-
 պարհի հետեւողներն՝ որ իրենք զիրենք
 լուսաւորեալ կը համբաւեն, անոնց հոգ-
 ւովն մի կարգար զսուրբ գիրան. ապա
 թէ ոչ կոյր կուրի առաջնորդ երկօքեան
 անկանին՝ ի խորխորատ անհաւատութեան
 ՚ի կորուսան յաւիտենական. այնպիսեաց
 կը յանդիմանէ Քրիստոս ասելով. «Եր-
 արդ՝ որ ՚ի քեզ է, խաւար է Կ. Նէ-
 տեւեաց քս սուրբ Վուսաւորչին՝ որ եր-
 կուտասան կերպ անտանելի ջարջարանօք՝ և
 ՚ի խոր վիրապին տանեւերեք տարի մնա-
 լով՝ լուսաւորեաց զքեզ լուսով սուրբ
 հաւատոյ քրիստոնէութեան, և ուսոյց
 զամենայն պիտոյան քրիստոնէութեան ան-
 պակաս. և սուրբ Նկեղեցի մեր նավին լու-
 սով վարի մինչեւ ցայսօր պայծառապէս,
 և բնաւ երբէք ՚ի սկզբանէ անտի աղան-
 դապետ մը չէ կրցեր աղօտել և աւրել.
 և այս լուսաւորչաւանդ դաւանութիւնը
 և անարատ կրօնքը ինչպէս մեր նախնիքը
 մեզի աւանդեր են անաղօտաբար, մեք ևս

պարտիմք աւանդել յետնորդաց մերոց
 անարատութեամբ, մեծ անմտութիւն է
 և յիմարութիւն, այսպիսի տիեզերահամ-
 բաւ սուրբ Վուսաւորիչ Հայրն մեր և նու-
 ըին հոգեկեցոյց խրատներն թողուլ, և ու-
 ըիչ անձանօթ և օտար խաւարեալքն մո-
 լութեամբ մեզի լուսաւորիչ ճանչնալ.
 Աստարինէ մայրապետի միոյ ախտաւոր սի-
 րոյն մոլեալն լուսաւորիչ չի կրնար ըլլալ:

Արդ՝ թողում ճշմարտասիրացդ ողջ-
 մըտութեամբ խորհիլ, և հաստատապէս
 գիտել, զի դրունք դժոխոց, այսինքն բե-
 րանք հերձուածողաց ոչ կարացին և ոչ
 կարեն յաղթահարել Հայաստանեայցս
 սուրբ Նկեղեցի: Ապա միաբան աղաչեա-
 ցուք զԱստուած՝ տալ մոլորամտացն այ-
 նոցիկ դարձ և զղջումն, զի մի իսպառ ա-
 նապաշխար կորիցեն ՚ի կորուստն յաւի-
 տենական. այլ զղջացեալ իբրեւ զանառակ
 որդին ընկալցին զհայրական շնորհսն լու-
 սատուին հոգւոց մերոց սրբոյն Վրիգո-
 ըի, որ յաւուրն դատաստանի հաւատա-
 ըիմ ծառայն Աստուծոյ սուրբ Վուսաւո-
 ըիչ Հայրն մեր՝ ասելոց է բազմաւ համար-
 ձակութեամբ առաջի Վրիստոսի տեառն
 մերոյ՝ թէ «Ահա ես և մանկունք իմ». իսկ
 ուրացողք և բաժանեալքն ՚ի Հայոցս ազ-

գի եկեղեցւոյ և լուսաւոր շաւղացն՝ և նորին սրբազնասուրբ Հօրէն մերմէ, ՚ի հարկէ զըկեալ մնան ՚ի նոյն շնորհաց և արտաքոյ իւրեւ զյիմար կուսանքն, որք լոկոյ հաւատոյ իւրոյն ապաստանեալ, ընդ նմին առնուլ անհոգացան այլով ամանով իւզս սուրբ կրօնի մերոյ քրիստոնէական բարեգործութե, յայտ է թէ որպէս նոցա՝ և սոցա ոչ բացեալ լինի դուռն երկնից արքայութե, և լսեն «Ոչ ճանաչեմ զձեզ»:

Մհաւաստիկ որ ինչ ՚ի մէնջ պահանջէր պարտիք հոգեւոր հայրութեան, ցուցաբաստէն սակաւութի համառօտակի առաջի առնելով զսուրբ գրոց հին և նոր կտակարանաց բանս, յորոց վերայ հաստատեալ է Հայաստանեայցս սուրբ եկեղեցի, և ըզկարեւորսն գլխաւորաբար առաջի եղաք թէ վասն վերատեսչաց՝ ամենայն պատրաստութեամբ արթնութեան հսկել ՚ի վերայ բոլոր վիճակի իւրեանց, և զարժանաւորսն տնօրինել, թէ վասն վարդապետաց՝ բարւոք կրօնագիտութեամբ և ազդու աւտենախօսութեամբ յախոյեան հանդիսանալ ընդ դէմ հակառակամարտից մերս սուրբ Հաւատոյ, թէ վասն քահանայից՝ առ ՚ի բարեկարգ կառավարութիւն հօտին Քրիստոսի, թէ վասն եկեղեցականաց

բնաւ ից սարկաւ ագայ՝ դպրաց՝ վարժապե-
տաց և ամենայն ուսումնականաց սրբու-
թեամբ և հաւեւատութեամբ հայելի բա-
րի վարուց լինել ստորագրելոց իւրեանց .
թէ վասն իշխանաց՝ առ ՚ի աչալուրջ արն-
տեսութիւն և յարժանաւայելն հոգատա-
րութիւն ՚ի վերայ ժողովրդոց . և թէ վն
ժողովրդականաց՝ առ ՚ի յարգարել զան-
ձինս իւրեանց ՚ի պարտուպատշաճն . թու-
ղումք ապա և զմնացորդսն ձերդ բարեխոհ
խնայականութեան ըստ աստուածատուր
խոհականութեան իմաստասիրել :

Վարդէն ո՛ր ուսաւ որչեան համադրիք
մեր , ըստ ՚ի միտ առեալ զհամառօտու-
թիւն գրուածոյս այսորիկ , և ամենայն
առաքինական բարեմասնութեամբք հոգ-
ւոց և մարմնոց ամբայեալ , զգոյշ լերուք
՚ի խմորոց սուտ անուն քրիստոնէից և ՚ի
սուտ քարոզութեանց նոցա , որ բոլորովն
կեղծաւորութիւն է և խաբէութիւն ,
այլ մերովն շատացեալ ՝ ուսաւ որչաւ , ըզ-
մերոյն և եթ զհետ երթիցուք , որ աներկ-
բայ տանի զմեզ առ լոյսն Վրիստոս , որ
ճշմարիտ գլուխ է սրբոց Վկեղեցւոց իւ-
րոց , որում տացուք փառք պաշտօն և եր-
կրպագութիւն յաւիտեանս՝ ամէն :

Ունկնդիր լինո՞ւք Մատթեոսայ յերոց
և հպարտի կայէր Նոցա, զի նորա արմբն
վասն հոգւոց յերոց, որպէս թէ համարս
բազը են ընդ յեր: (Ս) Ի խնդրոսթեամբ
արասցեն զայն և թի հոգւոց հանելով,
զի այն ոչ օգոստ յեր է: (ԵԲԵ. ԺԿ. 17):

